

Måltidspolicy samt rutin för specialkost och kostanpassning i förskola

Syfte

Syftet med rutinen är att lyfta ULNA förskolors måltidspolicy. Syftet är också att skapa en tydlighet i vilken skyldighet förskolan har att erbjuda specialkost samt vilken specialkost som ska erbjudas. Rutinen ska även skapa tydlighet kring vilka lagar och regler som förskolan har att förhålla sig till.

Vem omfattas av rutinen

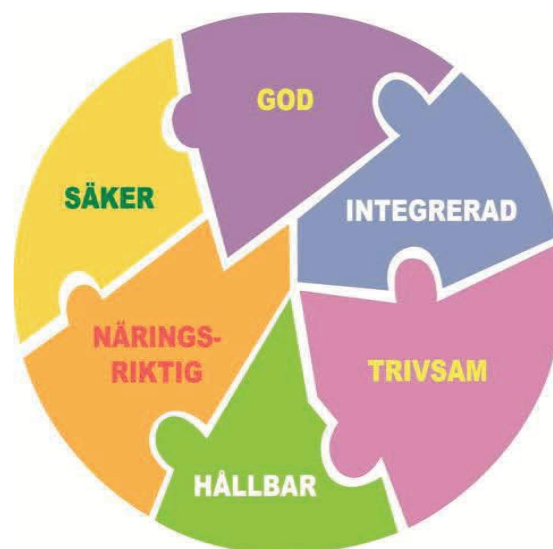
Denna rutin gäller tillsvidare för ULNA:s verksamheter. Rutinen riktar sig till rektorer, pedagoger samt kockar och ekonomibiträden.

Bakgrund

Maten och måltiderna har stor betydelse för barnens välmående och trivsel. Livsmedelsverket beskriver en bra måltid i form av en modell med sex olika områden. Alla områden är lika viktiga att arbeta med inom förskolan för att barnen ska må bra av maten och känna matglädje.

Att laga **god** mat kräver kunskap och kompetens, men det är även viktigt hur maten presenteras. **integrerad** innebär att all personal som arbetar inom förskolan är viktiga för att ge en positiv måltidsupplevelse. Ett trevligt bemötande och en fräsch lokal bidrar till matlust och gör måltiden **trivsam**.

Hållbar mat påverkar miljön på olika sätt men genom medvetna livsmedelsval kan den belastas så lite som möjligt. Mat och matsedlar anpassas efter målgruppen för att den ska bli **näringsriktig**. Maten som serveras till barnen ska vara **säker** och de ska kunna känna sig trygga.

Måltidsmodellen ger ett helhetsperspektiv på bra måltider och kan användas i planering och uppföljning av måltidsverksamheten. Källa: Nationella riktlinjer för måltider i förskola, Livsmedelsverket

Vuxennärvaro är av betydelse för att göra måltiderna till en lugn och trevlig social samvaro. Vuxna är ett föredöme och bör utgöra ett stöd vid måltiden för god matkultur, social samvaro och skapa en lugn atmosfär samt att de vuxna äter av måltiden.

Måltiderna i förskolan ska vara näringsriktiga och säkra även för barn med allergi, överkänslighet och andra medicinska behov. Därför måste förskolan tillhandahålla och säkerställa behovet av särskilt anpassade måltider till barn med särskilda medicinska behov utifrån diagnos och ordinerad behandling.

Vidare ska förskolan inom ramen för verksamheten bedriva ett förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter. Detta innebär att verksamheterna vid måltidssituationer ska erbjuda ett fullgott alternativ för barn som har önskemål om anpassad kost som har samband med en diskrimineringsgrund, till exempel religion, annan trosuppfattning eller av etiska skäl inte vill äta kött/kyckling/fisk.

Förskolan ansvarar, utifrån sitt tillsynsansvar enligt Skollagen, för att maten som serveras är näringsriktig. Livsmedelslagstiftningen styr att måltider som serveras ska vara säkra och som matgäst ska man känna sig trygg. Det krävs därför tydliga rutiner på förskolan för hur risker ska hanteras, förebyggas och åtgärdas, samt hur de ska dokumentera.

I Läroplanen för förskolan, Lpfö 18 står att alla som verkar i förskola ska verka för en hållbar utveckling och främja barns utveckling, hälsa och välbefinnande.

Mål:

- Utbildningen ska ge barnen möjlighet att tillägna sig ett ekologiskt och varsamt förhållningssätt till sin miljö, natur och samhälle.
- Barnen ska ge möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling- ekonomiskt och social som miljömässig.

Måltidspolicy

Kvalitet och säkerhet

- Alla måltider följer Skollagen och Livsmedelsverkets rekommendationer.
- I köken har ansvariga kockar köksutbildning på lägst gymnasienivå.
- All personal som hanterar livsmedel på ULNA förskolor ska regelbundet genomgå adekvata utbildningar samt följa de lagar och regler som finns vid hantering och tillredning av mat.
- Kökspersonalen ska bära arbetskläder avsedda för köksarbete.
- Information om måltider och matsedlar finns tillgängliga för vårdnadshavare på exempelvis Unikum.

Hållbarhet och hälsa

- Matsedlar planeras så mer vegetabilier serveras samt att livsmedel med stor klimatpåverkan till viss del ersätts med klimatsmarta alternativ.
- För att främja ätandet av grönsaker strävar vi efter att barnen alltid börjar måltiden med att lägga upp grönsaker på tallriken.
- Aktivt arbete för att minska svinn, både den maten som inte äts upp på tallriken och det svinn som uppstår vid matlagningen.
- Miljö- och klimatkriterier vid upphandling av livsmedel tillämpas.

Mål och riktlinjer för måltider i förskolan

Maten

- Matsedeln präglas utifrån aktuell säsong.
- Maten tillagas i största möjliga mån från grunden. Utrustning, tid och bemanning kan dock begränsa.
- Grönsaker serveras till varje måltid.
- Sötsaker som glass, godis, läsk och kakor serveras inte av förskolan, undantaget kan ske vid högtider.

Måltider och Miljö

- Måltiderna serveras på fasta tider med 3- 4 timmars mellanrum.
- Barn som vistas heltid på förskolan erbjuds förutom frukost och lunch även mellanmål.
- Måltiderna under en hel dag ska tillsammans ge 65-70 % av dagsbehovet, resterande måltider serveras hemma.
- Maten ska läggas upp på inbjudande sätt och serveras i en trevlig och lugn miljö.

- Pedagogiska måltider tillämpas i förskolan där de vuxna är förebilder för att skapa trevlig samvaro, goda matvanor och att uppmuntra barnen till att prova nya smaker och konsistenser.
- ULNA förskolor skall sträva efter att enbart servera kött och fågel från svenska gårdar samt att servera mejeriprodukter från svenska mejerier. Fisk som är MS-märkt samt ASC-certifierad skall i första hand användas. I den mån det går så skall vi sträva efter att använda ekologiska produkter.

Specialkost som förskolan erbjuder

- Specialkost erbjuds vid **specifika sjukdomar eller sjukdomstillstånd**, till exempel diabetes, allergier och överkänslighet.
- Specialkost utifrån **religiösa skäl eller trosuppfattning** erbjuds i form av en annan typ av kött eller någon form av vegetariskt alternativ. ULNA förskolor följer djurskydds-lagstiftningen och serverar till exempel bara kött från djur som bedövats före slakt. Vi serverar inte mat enligt strikta Koscher- eller Halalregler.
- **Vegetarisk och vegansk kost** erbjuds till de barn som av etiska skäl inte vill äta kött/kyckling/fisk. Förskolorna erbjuder lakto-ovo vegetarisk kost vilket innebär en kost som innehåller vegetabilier, mjölkprodukter och även ägg. Även veganskost erbjuds i förskolan, men ULNA förskolor garanterar inte att veganskosten uppfyller ett fullständigt näringsinnehåll för små barn. Vid behov av veganskost sker en skriftlig överenskommelse mellan förskolan och hemmet. Det är av stor vikt att säkerställa att det är vårdnadshavarens ansvar att barnet får en näringsmässigt tillfredsställande kost.
- **Individuellt anpassad kost** erbjuds för barn som har behov av särskilt anpassade måltider, exempelvis barn med selektiv ätstörning eller neuropsykiatriska diagnoser.

Rutin vid specialkost

- Vid servering av specialkost bör största hänsyn tas till att maten så långt det är möjligt liknar den mat som serveras till alla andra barn.
- Maten ska vara säker och spårbar.
- Maten lagas och förpackas separat samt märks upp tydligt.
- ULNA förskolor serverar endast specialprodukter som vår leverantör kan tillhandahålla.
- Nötter, mandel, jordnötter och sesamfrön får inte förekomma på förskolan.
- Maten följer Livsmedelsverkets rekommendationer och ska ur näringsmässig synvinkel vara ett fullgott alternativ.

Läkarintyg

Barn med allergi, celiaki (glutenintolerans) eller annan överkänslighet har rätt till säker mat som de kan äta utan risk att bli sjuka. För att säkerställa att barn med allergi eller överkänslighet får rätt mat är det viktigt att de har fått en korrekt diagnos så att de kan undvika livsmedel som kan orsaka reaktioner. Ulna förskolor begär därför alltid in läkarintyg för samtliga specialkost, förutom vid misstanke om överkänslighet mot laktos (laktosintolerans). Luftburen allergi ska alltid styrkas med ett läkarintyg, observera att det inte gäller för nötter eftersom det råder nötförbud på ULNA-förskolor.

Samma rutiner gäller även för personal som önskar specialkost med undantag för laktosintolerans.

Specialkostblankett

Om barnet har en allergi måste förskolan, inom ramen för sitt tillsynsansvar, ha rutiner för att barnet inte riskerar eller får en allergisk reaktion. När barnet börjar i förskolan ställs frågan om behov av specialkost. Blanketterna; A: Specialkost, B: Barnets hälsouppgifter, C: Handlingsplan vid medicinering mm lämnas, beroende av behov, över till vårdnadshavarna.

Om barnet har behov av specialkost fyller vårdnadshavaren i blanketten och lämnar den till förskolan. Aktuella blanketter finns på Sharepoint. Det är viktigt att informationen når ut till alla pedagoger på förskolan om att barnet har behov av specialkost, framför allt om det rör sig om allergier som kan ge allvarliga allergiska reaktioner. Köket har sedan kontakt med vårdnadshavare för att få tydlig information om hur barnets behov ser ut.

Vid följande skäl krävs det att specialkostblankett lämnas in till förskola:

- Medicinska skäl, till exempel komjölkproteinallergi, glutenintolerans, diabetes och födoämnesallergier.
- Barn där det av vårdinrättning bedömts att det behövs anpassad kost.
- Specialkost med anledning av religiösa eller etiska skäl.

Uppföljning och avslut av specialkost

Vårdnadshavaren är ansvarig för att meddela förskolan om behovet av specialkost förändras genom att skicka in en ny blankett. Finns inte längre behov av specialkost, kontaktar vårdnadshavaren rektor som i sin tur informerar övrig personal på förskolan.

Hantering av avvikelser/tillbud

Vid eventuellt tillbud, exempelvis allergisk reaktion, så ska förskola via tillbudsrapport rapportera in om ett barn har fått fel mat.

Rättslig reglering och vägledning

Lagstiftningen inom livsmedelsområdet syftar till att maten som serveras ska vara säker och att ingen ska bli lurad av maten. Regelverket ställer krav på alla som hanterar livsmedel. Skollagen saknar specifika krav på förskolans måltider men i förarbetena till skollagen anges att måltiderna ingår i begreppet omsorg och ska vara varierade och näringsrika (prop. 2009/19:165 sud 345).

Huvudmannen kan delegera uppgifter men har alltid ansvaret för att följa upp att verksamheten bedrivs i enlighet med bestämmelserna.

Livsmedelslagstiftningen- säkerhet, redlighet och spårbarhet i livsmedelshanteringen

Livsmedelslagstiftningen bygger på EU-gemensam och nationell lagstiftning och av särskild vikt för detta område är bland annat regler om:

[Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet \(Efsa\) – säkerställande av säkra livsmedel och foder i EU \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/efsa/)

[Livsmedelsmärkning – allmänna EU-regler - Your Europe \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/europa/eu-flags/)

[EG-förordning 852/2004 \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/eg-förordning-852-2004)

[EU-förordning 828/2014 \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/eu-förordning-828-2014)

[Livsmedelslag \(2006:804\) | Lagen.nu](https://lagen.nu/livsmedelslag-2006-804)

[Näringsrekommendationer \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/näringsrekommendationer)

[Hygien - tillagning och förvaring \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/hygien-tillagning-och-förvaring)

Skollagen

Enligt 1 kap. 4§ andra stycket i skollagen ska i utbildningen hänsyn tas till barns olika behov. Barn ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Förskolan har både uppdrag inom omsorg och pedagogik. Enligt 8 kap. 2§ i skollagen ska förskolan ”stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg”. I begreppet omsorg ingår även att barnen serveras varierade och näringsrika måltider.

Diskrimineringslagen

Diskrimineringslagen (2008:567) förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Fördjupning

Livsmedelsverkets rekommendationer när det gäller näringsrika måltider i förskolan finns att läsa i skriften ”*Nationella riktlinjer för måltider i förskolan*”.

För att främja goda matvanor bland barnen med hjälp av måltidspedagogik läs forskning om barns smakutveckling och måltidspedagogik i Livsmedelsverkets litteraturgenomgång: ”*Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv*”. Livsmedelsverkets rapport 11, 2016

[Måltider i förskolan \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/om-livsmedelsverket/utbildning-och-forskning/utbildning/maaltider-i-forskolan)

[Idag lanseras nya nordiska näringsrekommendationer \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/om-livsmedelsverket/utbildning-och-forskning/utbildning/ldag-lanseras-nya-nordiska-naringsrekommendationer)

[Barn och ungdomar 2-17 år \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/om-livsmedelsverket/utbildning-och-forskning/utbildning/barn-och-ungdomar-2-17-ar)

Fördjupning gällande specialkost

Nedan följer en fördjupning gällande specialkost; definition och specifika behov.

Definition

Enligt Socialstyrelsens termbank är den rekommenderade definitionen för specialkost ”kost vid specifika sjukdomstillstånd”. Specialkost är av den anledningen kopplat till ett sjukdomstillstånd och är därmed ofta måltider som exempelvis är fria från ett allergiframkallande ämne eller annat ämne som kan ge överkänslighetsreaktion hos vissa personer.

Specialkost utifrån medicinska behov

Måltiderna i förskolan ska vara näringsriktiga och säkra även för barn med allergi, överkänslighet och andra medicinska behov. Därför måste förskolan tillhandahålla särskilt anpassade måltider till barn med särskilda medicinska behov utifrån diagnos och ordinerad behandling. Även barn med behov av särskild mat på grund av andra tillstånd eller sjukdomar, exempelvis diabetes eller neuropsykiatriska diagnoser bör få specialkost. För dessa barn kan även en anpassning av måltidssituationen vara till stöd. Grunden i arbetet bör utgå från ett förtroendefullt samarbete mellan förskola och vårdnadshavare. Vid vissa allvarliga sjukdomstillstånd kan förskolan även behöva ha kontakt med vårdgivaren.

Önskemål om individuellt anpassad kost utöver medicinska behov

Förskolan möts ofta av önskemål om individuellt anpassad kost utöver medicinska behov, exempelvis på grund av religiösa, etiska eller kvalitetsmässiga motiv. Förskolan har ingen skyldighet att erbjuda individuellt anpassad kost och är inte heller resursmässigt anpassade för att kunna tillgodose alla individuella önskemål.

Religion eller annan trosuppfattning

Förskolan ska inom ramen för verksamheten bedriva ett förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter. Detta innebär att verksamheterna vid måltidssituationer ska erbjuda ett fullgott alternativ för barn som har önskemål om anpassad kost som har samband med en diskrimineringsgrund, till exempel religion eller annan trosuppfattning.

Med religion avses religiösa åskådningar som exempelvis hinduism, judendom, kristendom och islam. Annan trosuppfattning innefattar sådana övertygelser som har sin grund i eller samband med en religiös åskådning, till exempel buddism, ateism och agnosticism. Inom vissa religioner finns regler för vilken mat som anses lämplig att äta, vanligtvis rör dessa kött och animalier. Specialkosten kan vara en annan typ av kött eller någon form av vegetariskt alternativ, vilket bedöms vara ett fullgott alternativ.

Diskrimineringsombudsmannen bedömer däremot att politiska åskådningar och etiska eller filosofiska värderingar som inte har samband med religion eller annan trosuppfattning i diskrimineringslagens mening, inte omfattas av diskrimineringslagen. Önskekost kopplade till sådana värderingar skyddas alltså inte av diskrimineringslagen och behöver inte serveras.